

10.33537/sobild.2019.10.2.9

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 11-06-2018
Kabul edildiği tarih: 27-06-2019
Yayınlanma tarihi: 30.06.2019

Article Info

Date submitted: 11-16-2018
Date accepted: 27-06-2019
Date published: 30.06.2019

DÜNYANIN EN ESKİ KARANTİNA ADASI: “LAZZARETTO VECCHIO”*

THE OLDEST QUARANTINE ISLAND OF THE WORLD:
“LAZZARETTO VECCHIO”

Didem İŞLER

Araş.Gör., Ankara Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı,
disler@ankara.edu.tr

Anahtar sözcükler

Venedik Cumhuriyeti, Veba,
Karantina, Karantinahâne

Keywords

Republic of Venice, Plague,
Quarantine, Lazzaretto

Öz

Çok değil, sadece yüz yıl kadar önce insanlığın gündeminden düşen veba, öncesindeki beş yüz yıl boyunca yarattığı kitlesel ölümlerle dehşet saçan bir baş aktördü. Varlığını denize ve ticarete borçlu olan Venedik Cumhuriyeti, bu yıkıcı düşmanla yüzyıllarca mücadele etmiştir. Vebaya karşı dünyadaki ilk karantina uygulamasının Venedik Cumhuriyeti'nin 1423 yılında kurduğu Lazzaretto Vecchio'da yapıldığı bilinmektedir. Bir süre sonra Venedik örneğinden hareketle tüm Avrupa'da karantina uygulamaları başlayacak ve adını “kırk günlük” bekleme süresinden alan “quarantena” terimi de bu yolla dünya literatürüne girecektir.

Abstract

Not so much, nearly hundred years ago, the plague had fallen from the agenda of humanity but was a main horrifying actor as a creator of massive deaths during five hundred years. The Venetian Republic, which owes its existence to the sea and trade, has fought centuries against this destructive enemy. The first quarantine in the world against the plague is done in 1423 at the Lazzaretto Vecchio, founded by the Republic. Then, starting from the Venetian example, quarantine practices will start in whole Europe and the term of “quarantena”, which takes its name from waiting for “forty days”, will enter the world literature in this way.

*Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı doktora programında tamamlamak üzere olduğum “Venedik-Osmanlı Sanat-Kültür İlişkileri” konulu doktora tezinden üretilmiştir.

Venedik Cumhuriyeti 1346-1896 yılları arasında¹, beş yüzyıldan fazla veba ile mücadele etmiştir (Mollaret, 1980: 11). Varlığını denize ve tüm gücünü deniz ticaretine borçlu olan Cumhuriyetin, kendini veba ve benzeri tüm salgın hastalıklardan koruyabilmesi için lagünü çevreleyen bir kontrol duvarı oluşturması elzemdi. Venedik için bu izolasyon², adı üzerinde, kente varmadan ve fakat aynı zamanda yakın mesafede konumlanmış olan adalar sayesinde sağlanmıştır (Görsel 1 ve 2).

Lido Adası'na çok yakın, Venedik kent merkezi ile Lido arasında ve Venedik'e 2 km. uzaklıktaki uygun konumu ve coğrafi özellikleriyle³ *Santa Maria di Nazareth* Adası, karantina uygulaması için seçilmiştir.

GÖRSEL 1: Günümüzde Lazzaretto Vecchio
(https://www.lazzarettonuovo.com/content/uploads/201402/LZnsito_News3.jpg)

GÖRSEL 2: Lazzaretto Vecchio ve Nuovo'nun lagündeki konumları (<https://www.lazzarettovecchio.it/storia/>)

*Tarihi bilinen en eski lazarettoyu*⁴ barındıran ada, özellikle Doğu Akdeniz'den gelen ve çoğunluğunu tüccar ya da askerlerin oluşturduğu yolcuların ilk anda kontrol edildiği çok önemli bir karantina istasyonu işlevi görmüştür. Bu husus, sözkonusu yapılar topluluğunun Osmanlı tarihi araştırmaları için de ayrı bir öneme sahip olduğunu ortaya koyar. Venedik ile Osmanlı arasındaki karşılıklı deniz ticareti hacminin yoğunluğu düşünüldüğünde, lazarettonun inşa edilmesine duyulan ihtiyacın, kenti özellikle gemilerle gelen Osmanlı *teb'asından yolcuların* yayabilecekleri veba riskine karşı korumak amacıyla doğduğu muhakkaktır (Cliff, Smallman-Raynor, Stevens, 2009: 211).

Lazzaretto inşa edilmeden önce, Santa Maria di Nazareth adası üzerinde, geçmişinin, haçlı seferleri sırasında, lagünde kiliseler ve konaklama yapıları kurulması geleneğine dayandığı bilinen, Bakire Meryem'e adanmış 1249 tarihli bir kilise ve diğer bazı yapılar olduğu bilinmektedir⁵. Venedik Sağlık Komisyonu'nun 1423 tarihli kararı, kurulması istenen lazaretto için, ilk aşamada terkedilmiş durumda olan ya da az kullanılan bu eski yapıların onarımı ve yeniden işlevlendirilmesi için çalışmalar yapıldığını ortaya koymaktadır. Venedik Devlet Arşivi'ndeki, bu sürece ilişkin bilgi veren üç belgeden ilki, 1429 yılında vebalı hastaların yatırılması için adada 80 oda hazırlanmasına ilişkindir.

¹ Sözkonusu tarih aralığı, veba hastalığının Avrupa'da etkin olduğu yılları tanımlamaktadır ve Venedik Cumhuriyeti neredeyse tüm bu aralık boyunca vebayla mücadele etmiştir. Aslında bu tarihten çok daha önce de veba hastalığının var olduğu, fakat tanımlanamadığı ve hatta belki Hitit Kralı Murşili'nin bile aynı hastalıktan ölmüş olabileceği düşünülmektedir (Mollaret, 1980: 11).

² İt. Isola: Ada

³ Henüz kuruluş aşamasındayken, adanın fiziki koşullarının genişletilmeye elverişli oluşu öngörülmüş olmalıdır. Adanın bugünkü yüzölçümü 23500 m²'dir ve bunun 8000 m²'sini yapıların oturma alanı oluşturmaktadır (Caniato, 2013: 1).

⁴ Kelimenin, çeşitli matbu ya da el yazması belgelerde dört ayrı şekilde yazılabiliyor olduğu gözlenir; "*Nazareto*", "*Lazzaretto*", "*Lazaretto*" ya da "*Lazareto*". 1. Özellikle tedavi edilmesi çok güç olan ya da bulaşıcı olan hastalıkları toplumdan isole etmek için

tasarlanmış bir tür hastane. 2. Çoğunlukla ihata duvarı ile çevrilmiş, enfekte olmuş insanların ve malların karantinaya alındığı yer. Bkz. <http://www.treccani.it/vocabolario/lazzaretto>. Terimin kökeni üzerine, Venedik'te kurulan ilk lazaretto olan *Lazzaretto Vecchio*'nun kurulduğu *S. Maria di Nazareth* (*ya da Nazarethum*) adasının adı vesilesiyle dönüştüğü ya da bu ismin *Lazzaro* (*Lazarus*) çağrışımından doğduğu şeklinde iki ayrı teori mevcuttur. Bkz. http://www.treccani.it/enciclopedia/ricerca/lazzaretto/Lingua_italiana.

⁵ Bahsi geçen diğer bazı yapıların ne olduğu konusunda herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte, adadaki kilisenin de esasen kamusal işlevi olan bir yapıdan çok, denizcilerin sefere çıkmadan önce uğradıkları mütevazı boyutlarda bir dua mekânından ibaret küçük bir şapel olduğu hayal edilebilir (Bilici, 2008: 28-Not 156).

Diğerleri ise, 1484 yılına ait “*inventario di robe di Nazareto*” (Nazareto’daki eşyaların envanteri) ile 15.yüzyıla tarihlenen “*robe de la giexia e de la sagrestia*” (Kilisedeki eşyaların envanteri ve mutfak ekipmanları) başlıklı envanter kayıtlarıdır. 1484 tarihli envantere, hastanedeki yatak kapasitesi 209 olarak kaydedilmiştir (Caniato, 2013: 2). Bu husus, 1429 yılından 1484 yılına kadar geçen 55 yıl süresince sadece yatak sayısının değil ve fakat aynı zamanda fizik mekânının da 2,5 katı aşan bir oranda genişletildiğini ortaya koyar. Söz konusu kayıtlar, 15. yüzyılda lazzerettoda bir idareci (*Priore*) ile birlikte doktorların, hemşirelerin, sağlık görevlilerinin ve diğer hizmetlilerin de maaşlı olarak istihdam edildiğini

açıklamaktadır (Pacifico, 1793: 252). 1468 yılında lagüne ikinci bir karantina adası daha kurulmasına karar verilmesinin (Caniato, 1980: 343) ardından, 1423 tarihli ilk lazzeretto “*Vecchio*”⁶ ve 1468 tarihinde kurulan ikincisi ise “*Nuovo*”⁷ (ya da Venedik diyalektinde “*Novo*”) olarak anılmaya başlanmıştır.

Lazzeretto Vecchio ile Nuovo’nun tasvirlerinin de yer aldığı Benedetto Bordone imzalı 1523 tarihli bir Venedik haritasında, Lazzeretto Vecchio’nun, batı cephesindeki küçük bir ahşap iskele ile lagüne açılan, tek katlı bir yapıdan ibaret olduğu anlaşılmaktadır (Görsel 3 ve 4).

GÖRSEL 3: 1528 tarihli bir Venedik haritasında Lazzeretto Vecchio ve Nuovo’nun konumları (Benedetto Bordone “*Vinegia*” 1528 The Morgan Library & Museum, New York, <https://www.lazzeretovecchio.it/storia/>).

⁶ İt. Eski.

⁷ İt. Yeni.

Lazzaretto vecchio

GÖRSEL 4: Benedetto Bordone "Vinegia" 1528 (Ayrıntı)

Bugünkü formuna, çevresindeki elverişli kara parçalarının birleştirilmesi yoluyla ve muhakkak ki sonradan kavuşturulan ada (<https://www.lazzarettovecchio.it/storia/>) üzerindeki bu yapı ne yazık ki zamanla ortadan kalkmıştır ve konumunu hâlihazırda belirlemek mümkün değildir. Buna karşılık, hava fotoğraflarında da rahatlıkla izlenebilen bitki örtüsündeki bölgesel yoğunlaşmalar ve muhtemel boyutları göz önünde bulundurularak, sözkonusu yapının, mevcut yerleşimin güneybatısında ve ana kütlede dar bir kanalla ayrılan küçük kara parçasının merkezine konumlandırılmış olduğu iddia edilebilir. Lazzarettonun günümüze ulaşan genel görünümüne, 1630-31 yıllarında yaşanan büyük veba salgınına takip eden süreçte, aşamalı olarak, adanın kuzeyinde ve güneydoğusunda daha önce yeşil alan olarak boş bırakılmış olan geniş araziye eklenen yapılar sayesinde kavuştuğu bilinmektedir (Caniato, 2013: 2, Görsel 5). Öyle anlaşılıyor ki, bu süreçte cephelerinden en az birinde açıklık bırakılacak şekilde, malların karantinada tutulması ve dezenfekte edilmesi amacıyla inşa edilmiş geniş hacimli depolama alanları (tezonlar⁸) da, iç avlular oluşturacak biçimde birbiriyle ilişkilendirilmiş ve ada lagünden tamamıyla yalıtılmıştır.

İngiliz bir aktivist olarak 1700'lerin sonlarında Lazzaretto Vecchio'ya ilk kez dikkat çeken John Howard'ın (Cliff, Smallman-Raynor, 2013: 10)⁹ sunduğu zemin kat planı incelenerek, yapı kompleksinin fiziki özellikleri şöyle tanımlanabilir (Görsel 6);

A. Tezonlar/Depolama Hacimleri: Plan üzerinde, adanın kuzey cephesinde "U" formunda dört geniş avlu oluşturacak biçimde, kuzey-güney doğrultusunda dar ve uzun dikdörtgen hacimler olarak yerleştirilmiş beş ana

GÖRSEL 5: Askeri kullanım için yıkılmadan önce 1700 yılında basılmış bir çizimde Lazzaretto Vecchio Adası (B.Q.S. - ID 2179), (Caniato, 2013: 1).

kütle yer almaktadır. Bunlardan, güneydoğu cephesinde yer alan en büyük hacim olan "tezon grande" ya da diğer adıyla "tezon vecchio" kuzeydoğu köşesinde bırakılan bağımsız ve nispeten küçük tezona eklenerek uzatılmış ve genişletilmiştir (Görsel 7 ve 8).

Bu beş ana hacmin dışında, avlulardan birbirine geçiş imkânı veren, sokak benzeri bir boşluk bırakılmış ve bu alan daha dar ve uzun bir başka tezon yapısıyla kesilerek kapatılmıştır. Diğerlerine nispetle daha dar olan ve doğu-batı yönünde uzanan bu tezonun güney cephesinin merkezinde biri dikdörtgen, diğeri kareye yakın formulu olduğu anlaşılan iki ayrı tezon daha vardır. Bu haliyle yapı kompleksindeki toplam tezon sayısı dokuzdur.

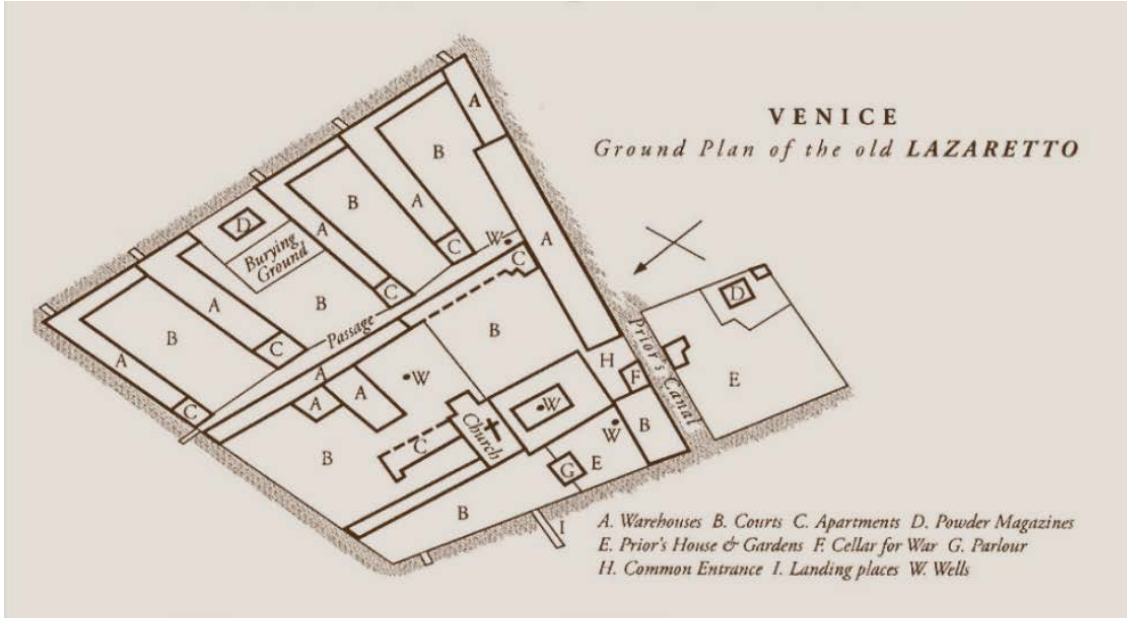
B. Avlular: Yerleşimin kuzey yarısındaki depolama alanlarında tezonların uzatılarak kesiştirilmesi ile oluşturulmuş dört ve güney yarısındaki kilise yapısı ve müstemilâtının kuzeyinde ve güneyinde ikişer olmak üzere, toplam sekiz avlu görülmektedir.

C. Konutlar: Büyük tezon hariç olmak üzere, tezonların güney uçlarına eklenen kareye yakın formulu dört; ayrıca biri kiliseye, diğeri büyük tezonun batı cephesinin merkezine bitleştirilmiş ve aynı aks üzerinde kaydırılarak doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen formulu ve revaklı olarak inşa edilmiş iki olmak üzere, toplam altı konut vardır (Görsel 9).

D. Barut Depoları: Adanın kuzey cephesinin merkezinde bir ve güneydoğuda dar bir kanalla ana kütlede kopan küçük kara parçasının kuzeydoğu köşesinde bir olmak üzere, iki barut deposu vardır.

⁸ Tezon: Lat. Tegere: Örtmek fiilinden türeyen *It. Tetto*: Çatı, Örtü sözcüğünün Venedik diyalektindeki karşılığı olan "Teza" aynı zamanda özel bir yapı türünü tanımlar; geniş arazilere ambar ya da barınak işleviyle yapılan ve ahşap direkler üzerinde yükselen bir çatıdan ibaret olan teza ya da Venedik Arşivi'nde karşılaştığımız haliyle tezon, bazen duvar örülerek yalıtılabilir ya da lazzaretto yapılarında olduğu gibi çok büyük boyutlu kâgir depoları da ifade edebilir (Boerio, 1856: 747 ve <http://www.etimo.it/?term=tetto&find=Cerca>).

⁹ John Howard (2 Eylül 1726 – 20 Ocak 1790), 18.yüzyılın sonlarında Avrupa'daki cezaevlerini ve karantina yapılarını gezip belgeyerek yayımlayan İngiliz aktivist ve cezaevi reformcusu olarak tanınmaktadır. Howard, 1786 yılında Venedik lagününü ve lazzaretto yapılarını da ziyaret ederek belgelemiş ve bu sayede Venedik'teki ilk karantina yapıları başta olmak üzere dünyanın dikkatini, o zamana kadar göz ardı edilen bu yapılara çekmeyi başarmıştır.

GÖRSEL 6: Lazzaretto Vecchio'nun Zemin Kat Planı: John Howard 1791, Plate 12 (Cliff, Smallman-Raynor, Stevens, 2009: 210).

GÖRSEL 7: Eski Tezon'un (*Tezon Vecchio*) güney cepheden görünümü. Lazzaretto Vecchio fotoğrafı karşıda görülen Lido Adası'na çok yakındır. (Fotoğraf: Gian Florida, 2017 <https://www.flickr.com/photos/gianflordia/44472422365/in/photostream/>)

GÖRSEL 8: Eski Tezon'un (Tezon Vecchio) içeriden görünümü. (Fotoğraf: Gian Florida, 2017
<https://www.flickr.com/photos/gianflordia/44472422365/in/photostream/>)

GÖRSEL 9: Lazzaretto Vecchio'da konut olarak kullanılan "Chiostro" adlı yapı. (It.Chiostro: 1. Revak ya da revaklı (kemerli) avlu 2. Manastır. Bkz.

<https://tr.glosbe.com/it/tr/chiostro>), (Fotoğraf: Gian Florida, 2017 <https://www.flickr.com/photos/gianflordia/31510730838/in/photostream/>).

E.Yönetim Binaları ve Avluları (Casa del Priore): Howard'ın küçük ölçekli planında ana kütlein güneydoğu ucunda ve adadan dar bir kanalla ayrılmış olan güney-doğudaki küçük toprak parçası üzerinde, yönetim binalarının yerleri işaretlenmiş ancak ayrıntılar gösterilmemiştir. Görsel 10'daki

1813 tarihli ayrıntılı plan incelendiğinde, yönetim binalarının, kanalın doğu ve batı kanatlarında güvenli biçimde içe kapalı olarak, batı kanatta irili ufaklı on ve doğuda hemen eş büyüklükte beş hacim olmak üzere, toplam on beş birimden oluştuğu anlaşılabilir.

Batı kanattaki birimlerde geçişler, üzerinde kuyunun da yer aldığı kuzey-güney yönünde uzanan geniş bir sokağa ek olarak bağlanan doğu-batı yönlü bir dar sokakla sağlanmıştır. Yönetim binalarından sadece batı kanattaki birimler günümüze ulaşabilmiştir (Görsel 11).

F.Silah Deposu: Kompleksin doğu cephesinin güney ucuna yakın konumlanan ana kapının güneyinde kareye yakın küçük bir hacimdir.

G.Salon: Kare planlı olarak, yönetim yerleşiminin batı cephesinin merkezine yerleştirilmiştir.

H.Ana Kapı: Kompleksin doğu cephesinin güney ucuna yakın konumlandırılmıştır ve karşısındaki kare planlı küçük kara parçasından dar bir kanalla ayrılmaktadır. Ancak küçük teknelerin yaşayabileceği bu kapının, sadece yönetim birimi çalışanları tarafından kullanıldığı tahmin edilebilir.

I.İskeleler: Tezonların bulunduğu kuzey cephede, her bir tezona münferiden giriş yapılabilmesini sağlamak amacıyla beş ve lazzarettonun batı cephesinde bir, güney cephesinde iki olmak üzere, toplam sekiz iskele vardır (Görsel 10'daki 1813 tarihli planda, kuzey cephenin doğu ve batı uçlarındaki iskelelerin kaldırıldığı, dolayısıyla iskele sayısının altına düşürüldüğü görülür).

W.Kuyular: Tezonların güneydoğu ucunda, tezonlar ile kilise arasında kalan avluda, kilisenin doğusunda yer alan avluda ve yönetim yerleşiminin doğusunda kalan dar avluda birer olmak üzere, toplam dört kuyu bulunmaktadır.

GÖRSEL 11: Yönetim binasının ("Priorado" ya da "Casa del Priore") verandası (<https://www.flickr.com/photos/lazzarettovecchio/16410500376/in/photostream/>)

Lazzaretto Vecchio, 19. yüzyılın ortalarına kadar, başlangıçta kısmen ve daha sonra tamamen askeri depo haline dönüştürülmeden önce, istisnai acil gereksinimler için dahi olsa, karantina yapısı olma özelliğini korumaya devam etmiştir. 19. yüzyılın sonlarına doğru yaşanan yeniden yapılanma sürecinde lazzalettoda bazı binalar yıkılmıştır. Yıkılanlar arasında kilise ve kiliseye ait beşgen planlı çan kulesi ile Ortaçağdan kalma yönetim binası da vardır. Akabinde, 15-16.yüzyıllara tarihlenen kule formundaki iki barut deposu da yıkılmış; barut ve diğer mühimmatı, suların yükselmesi neticesinde oluşan nemden koruyarak depolamak ve havalandırmak amacıyla, ahşap bir yürüme yolu da inşâ edilmek suretiyle, yapı topluluğuna yeni tezolar eklenmesi yoluna gidilmiştir. Lazzaretto Vecchio'nun askeri amaçla kullanıldığı bu dönemde, yapı topluluğunun bir bakıma pasif koruma sürecinde olduğu düşünülebilir. Bu süreç 1965 yılına kadar devam etmiş ve ada bu tarihten itibaren otuz yıl boyunca hayvan barınağı olarak kullanılmıştır (<https://www.lazzarettovecchio.it/storia/>). 1995 yılından sonra yapıların ve özellikle portal ve su kuyularında yer alan figürlü yüksek kabartmalar ihtiva

eden mermer eserlerin, gönüllüler tarafından korunmasına izin verilmiştir (Görsel 12).

Ancak son yıllara kadar, iyi korunamayan ada çeşitli hırsızlıklara da mâruz kalmıştır (Caniato, 2013: 4). Bütün bu süreçlerin ardından, İtalya İmar ve Kültürel Miras Bakanlığı'nın (*Ministero ai Lavori Pubblici e del Ministero Beni Culturali*) desteği ve Venedik Arkeoloji Müzesi'nin projelendirmesi ile Lazzaretto Vecchio'da koruma ve onarım çalışmaları başlatılmış; yapıların zemin etütleri kapsamında tarihi ve jeoteknik araştırmalar ile tuğla duvar örgüsü, taş yapı elemanları, ahşap malzemeler, sıvaların analizi ve ikonografik çalışmalar gerçekleştirilmiş ve arkeolojik çalışmalar sırasında da toplu mezarlar ortaya çıkarılmıştır. Yapıların yüzyıllar içinde çeşitli onarım, yıkım ya da eklentiler gibi müdahalelere ve farklı işlevlendirmelere mâruz kaldığı muhakkaktır. Bu nedenle, mimari restorasyona yönelik koruma ve onarım süreçlerinde, yapıların sadece ziyarete ve sergilemeye uygun hâle getirilmek üzere, günümüze ulaşan halleri ile ayakta tutulması amaçlanmıştır (Galeazzo, http://www.studiogaleazzo.eu/a58_venezia-lazzaretto-vecchio-.html). Ancak 2008 yılına kadar yürütülerek kısmen tamamlanabilen bu çalışmalar, fon yetersizliği nedeniyle beş yıl boyunca askıya alınmış (<https://www.lazzarettovecchio.it/storia/>); nihayet 2013 yılının Eylül ayından itibaren, Venedik Arkeoloji Komiserliği (*Soprintendenza Archeologica del Veneto*), Lazzaretto Vecchio'da gönüllülük esasına dayalı olarak yürütülecek gözetim hizmeti, küçük çaplı bakım ve onarım müdahaleleri ve adanın halkın ziyaretine açılması konularında Venedik Arkeoloji Kulübü (*Archeoclub Venezia*) ile mutâbakat sağlamıştır. Son yıllarda Archeoclub Venezia tarafından gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda, örtüleri ortadan kalkmış ve ot tabakasıyla kaplanmış olan yapı kompleksi büyük ölçüde kurtarılmış olmakla birlikte, çalışmaların tamamlanabilmesi için hâlâ çok daha fazla koruma ve restorasyon müdahalesine ihtiyaç duyulmaktadır (Fazzini, 2013: 1).

Dünyada bir ilk olma özelliğini taşıyan Lazzaretto Vecchio, barındırdığı çok değerli maddi ve kültürel mirasın yanısıra, dünya sağlık tarihi açısından da büyük önem taşır. Adada ortaya çıkarılan toplu mezarlardan elde edilen antropolojik verilerin, sağlık ve kültür tarihine ilişkin önemli sonuçlar ortaya koyacağı umut edilebilir.

Lazzarettoda hastalık tespitinin ilk anda yapılması ve buna göre hasta kişilerin ayrıştırılması ilk önemli tedbirdir. Lazzaretto Vecchio'nun doktoru, hasta olduğunu tespit ettiği kişilerin yaralarını iyileştirmek, hastalığın kötüleşmesi ya da başkalarına bulaşmasını önleyecek temizlik önlemlerini almak ve durumu Venedik Sağlık Komisyonu'na yazılı olarak bildirmek durumundaydı. Komisyon bu bilgileri Lazzaretto Nuovo'ya da iletirdi. Ölüler ve hastalar Lazzaretto Vecchio'da bırakılırken, sağlıklı olanlar ve hastaların aileleri, malları ile birlikte Lazzaretto Nuovo'ya sevk edilmekteydi (Palmer, 2001: 117). Bu anlamda Lazzaretto

Vecchio ve Nuovo'nun aynı amaca yönelik olmakla birlikte kısmen farklı işlevlere hizmet eden isolasyonlar olduğuna vurgu yapılmalıdır.

GÖRSEL 12 : Eski Tezon'un (*Tezon Vecchio*) 16. yüzyıla ait mermer portali üzerindeki yüksek kabartma aziz sembolleri; San Rocco, San Marco ve San Sebastiano (Caniato, 2013: 2), (Fotoğraf: Gian Floridia, 2017 (<https://www.flickr.com/photos/gianflorida/45386362061>)).

GÖRSEL 13: Lazzaretto Vecchio'da ortaya çıkarılan toplu mezarlardan biri (<https://www.mosevenezia.eu/wp-content/uploads/2015/06/Pagine-da-2007-Anno-15-n.-1-2-pag.-82-97.pdf>).

Lazzaretto Vecchio'da yapılan arkeolojik kazılarda, bilinen gömme geleneklerinden farklı olarak binaların temeline yakın mesafede ortaya çıkarılan toplu mezarlar dikkat çekicidir (Görsel 13).

Gömü çukurlarının en alt kotunda rastlanan iskeletlerden, salgının ilk yıllarındaki ölümlerde, beklenildiği üzere cesetlerin düzenli olarak ve çoğunluğu doğu-batı yönünde uzanacak biçimde çukurlara indirilmiş olduğu anlaşılmıştır. Bu dönemde ölenler, lazarettonun sağlık görevlileri tarafından, düzgün dikdörtgen formunda kazılmış ve iç iniş basamakları bulunan mezar çukurlarına âzamî bir dikkatle yerleştirilmiştir. Ancak vebanın bulaşıcılığının zirveye ulaştığı daha sonraki dönemlerde, ölü sayısının çok daha trajik boyutlara vardığı ve ölenlerin gömü çukurlarına hızla ve düzensiz olarak atıldığı tespit edilmiştir. Gömme konusundaki en trajik tespitlerden bir diğeri, yaşları 2 ilâ 10 arasında değişen bebek cesetlerinin mezar çukurlarının köşelerinde dolgu olarak kullanılmış olmasıdır (Giorgi,2007: 89). 16. yüzyılda, sadece Lazzaretto Vecchio'da bir gün içinde vebadan ölenlerin sayısının 500 civarında olması, sözkonusu trajedinin boyutlarını daha da çarpıcı biçimde ortaya koyar (Cliff, Smallman-Raynor, 2013: 9).

Arkeolojik kazılarda ortaya çıkarılan diğer buluntular ise bronz ve altın Venedik paraları, bronz yüzükler, oyun zarları, haçlar, ilaç/merhem ve tedavi edici baharatların saklandığı anlaşılan (kullanılmış) vazo formunda küçük kaplar, az sayıda kemikten ya da camdan yapılmış boncuklar olarak sıralanabilir. Toplu mezarlarda çok nadiren kişisel eşyalara rastlanmış olması, ölen kişilerin bedenlerinin çarşafa sarılarak (Giorgi,2007: 90) ya da çıplak gömüldüğünü ve bu esnada hastalık bulaşmasını önlemek amacıyla tüm giysi ve kişisel eşyalarının yakıldığını da ortaya koymaktadır.

Lazzaretto Vecchio, hâlihazırda günümüze ulaşan mimarisi, duvar resimleri ve ikisi 16-17. yüzyıllara tarihlendirilen, üçüncüsü ise 1975 yılında ortaya çıkarılmış ve geçmişinin 1300'lü yıllara dayandığı belirlenen el oymacılığı ürünü taşlarıyla dikkat çeken su kuyuları ile tartışmasız çok önemli bir kültürel ve arkeolojik miras barındırmaktadır (Fazzini, 2013: 1). Bu anlamda adadaki maddi kültürel mirasın korunması adına sevindirici gelişmelerden biri, 1970 yılında ortadan kaybolan bir kuyu taşının (*Vera da Pozzo*) kaidesi ile birlikte bulunması olmuştur. Yıkılan çan kulesinin önündeki avluda yer aldığı bilinen ve 14. yüzyıla tarihlendirilen kuyu taşının âkıbetini öğrenme çalışmaları, 2010 yılında Archeoclub Venezia'nın girişimleriyle başlatılmış ve Venedik Mâli Polisi'nin (*Nucleo di Polizia Economico Finanziaria di Venezia – Gruppo Tutela Mercato Beni e Servizi*) araştırmaları neticesinde 2018 yılının Eylül ayında sonuçlandırılmıştır. 1950'li yıllarda lagünde aktif olarak ticaret yapan bir ailenin, bugün mirasçılarında ait olan villasında olduğu tespit edilen kuyu taşının mülkiyeti, mahkeme kararı ile yeniden hazineye devredilmiş ve taş kaidesi ile birlikte lazarettoya taşınmıştır (<https://www.lazzarettovecchio.it/ritrovata-la-vera-da-pozzo-trafugata-cinquantanni-fa/>, Görsel 14 ve 15).

GÖRSEL 14-15: 2018 yılında bulunan 14. yüzyıla ait işlemeli kuyu taşı ve kasesi, temizlik ve onarım çalışmaları için, geçici olarak iç mekânda sergilenmektedir (<https://www.lazzarettovecchio.it/ritrovata-la-vera-da-pozzo-trafugata-cinquantanni-fa/>).

Hiç kuşkusuz, önemli bir yüzdesini Osmanlı teba'sından olan tüccarların oluşturduğu Lazzaretto Vecchio sakinlerinden kalan izler arasında, büyük tezonda sıva üzerine kırmızı boya kullanılarak *Osmanlı Türkçesi* ile yazılmış yazılar, kültür tarihimiz açısından özellikle değerlidir. Yazılar maalesef okunamayacak kadar bozulmuş durumdadır (Görsel 16).

Günümüzde Lazzaretto Vecchio ve Nuovo'ya Archeoclub Venezia tarafından düzenlenen etkinliklerle sadece yaz aylarının belirli günlerinde sınırlı sayıda ziyaretçi kabul edilmektedir. Bu etkinlikler sayesinde tanıtılmaya başlanan karantina adalarının, yakın gelecekte Türkiye'de çalışan arkeolog, sanat tarihçi, tarihçi ve antropologların da ilgi odağı haline dönüşmesi beklenir. Kazılarda ortaya çıkarılan maddi kültürel buluntular özelinde, öncelikle Lazzaretto Vecchio'ya

uğrayarak sağlık kontrolünden geçirilen tüccarların, aileleri ve malları ile birlikte, tedbiren 40 gün bekletilmek üzere konaklatıldığı ve bu bağlamda hastalıktan çok bir *yaşam alanı* olarak kullanıldığı bilinen Lazzaretto Nuovo Adası'nın Türkiye için de önemli bir çalışma alanı olacağı muhakkaktır.

Her ne kadar daha çok ticarî çıkarlar gözetilerek kurulmalarına karar verilmiş olsa da, 15. yüzyılın ilk yarısında inşa edilmiş Venedik lazaretleri, sadece yeni bir yapı türü olarak değil, fakat aynı zamanda *kamu sağlığı* kavramı bağlamında da dikkate değer arketiplerdir. Söz konusu yapıların maddi kültürel miraslarına sıkı sıkıya bağlı ve uluslararası koruma prensiplerinin ortaya konulmasında belirleyici olan Venedik'te bile 2000'li yıllara kadar ihmâl edilmiş olması kentin mimarlık tarihi adına üzücüdür. Bu ihmalkârlığın temel nedeni, belki de ancak, yakın geçmişe kadar tanımlanamayan vebanın beş yüz yıl boyunca kentte sebep olduğu kitlesel ölümlerin toplumda yarattığı derin korkuyla ilişkilendirilebilir.

GÖRSEL 16: Lazzaretto Vecchio'da Osmanlı Türkçesi ile yazılmış duvar yazılarından bir örnek (<https://www.flickr.com/photos/lazzarettovecchio/16250558397/in/photostream/>). Lazzaretto Vecchio'da yer alan tüm epigrafik buluntuların incelendiği bir kaynak olarak; Bkz. Malagnini, 2018.

KAYNAKÇA

- Bilici, Z K., *Kalenin Gemileri*, İstanbul. 2008.
- Boerio, G., *Dizionario del Dialetto Veneziano*, Venezia. 1856.
- Caniato, G., “Il Lazzaretto Nuovo”, *Venezia e La Peste*, Venezia.1980, pp.343-346.
- Caniato, G., “Nazaretum”, *Archeo Venezia*, Anno XXIII, n.1-4, Venezia 2013, pp.1-4.
- Cliff, A. D.- Smallman-Raynor M. R.-Stevens, P. M., “Controlling The Geographical Spread Of Infectious Disease: Plague in Italy, 1347-1851”, *Acta Medico-Historica Adriatica 2009.7(1)*, pp. 197-236.
- Cliff, A.-Smallman-Raynor, M., *Oxford Textbook of Infectious Disease Control: A Geographical Analysis from Medieval Quarantine to Global Eradication*, Oxford. 2013.
- Fazzini, G. “Il Lazzaretto Vecchio”, *Archeo Venezia*, Anno XXIII, n.1-4, Venezia 2013, pp.1-4.
- Galeazzo, G., “Arresto del Degrado dell’Isola del Lazzaretto Vecchio a Venezia”, *Date Progetto 2000-2008*, http://www.studiogaleazzo.eu/a58_venezia-lazzaretto-vecchio-.html.
- Giorgi, S., “Lazzaretto Vecchio, Una Finestra sulle Condizioni di Vita a Venezia tra Medioevo e Rinascimento. Dall’isola degli appestati Affiorano gli Indizi su Tre Secoli di Storia Sanitaria e Antropologica Veneziana”, <https://www.mosevenezia.eu/wp-content/uploads/2015/06/Pagine-da-2007-Anno-15-n.-1-2-pag.-82-97.pdf>.
- Malagnini, F., *Il Lazzaretto Vecchio di Venezia. Scritture Epigrafiche*, Venezia. 2018.
- Mollaret, H. H., “Presentazione della Peste”, *Venezia e La Peste*, Venezia. 1980, p.11-20.
- Pacifico, P. A., *Cronaca Veneta Sacra e Profana: o sia, Un Compendio di Tutte Le Cose Più Illustri ed Antiche della Città di Venezia*, Venezia. 1793.
- Palmer, R. J., *Venice: A Documentary History, 1450-1630*, Toronto. 2001.
- Romanelli, G., “Lazzaretti, l’Istituzione e La Riforma”, *Catalogo, Schede di E. Concina-P. Morachiello-G. Romanelli-G. Scarabello*, *Venezia e La Peste*, Venezia. 1980.
- <http://www.etimo.it>
<https://www.flickr.com/photos/gianflordia>
<https://tr.glosbe.com/it/tr>
- <https://www.lazzarettonuovo.com>
<https://www.lazzarettovecchio.it>
<https://www.nauticareport.it>
<http://www.treccani.it>